

d'un doc. de 1179 «de la font derrer la *borda* entró a Montsalnés» any 1179 en una escriptura d'aquesta antiga comanda de templers en el Comenge (cantó de Salies, Alt-Garona, Luchaire, *Recueil*, 5); per a la vall d'Ossau traduïxen «étable» (adjacent a una casa), en els pasturatges del Pont Long prop de Pau, l'any 1475, on permeten bastir «ostau et *borda* ab poder de retreger sons bestiers» (*Cart. d'Ossau*, 175); també deu ser un poc més gran que la *borda* aranesa i pallaresa en aquest text de Bigorra de 1319: «construendum domus, *bordas*, clausuras et alia edificia, cabanas in portu --- dare --- unum agnum electum de tribus ejectis a *bordas*», «sur trois mis hors de l'étable» (*Livre Veri de Benac*, p. 165).⁵ L'àrea gascona del mot s'estén des dels Pirineus fins al Gers i fins a la Costa de la Gironda.⁷

Per completar l'àrea del mot ens cal dir que avui s'estén més o menys, ultra els Pirineus, en terra occitana pel Tarn, Lot i (poc) fins al Llemosí i Forés; i que en el llenguatge trobadoresc es troba des del S. XIII *bòrda* «petite métairie, maison rustique» (PDPF), sentit un poc vague, que no acaben de concretar els exs. que en cita Rayn. (II, 237) en un doc. de Carcassona de 1219 i en dos trobadors del S. XIII: «ni an mayó ni *borda* on pogués albergar», «nul temps no gazanhei castel, / *borda* ni mas» en Raimon Gaucelm de Beziers, que no ens porten a ampliar gaire l'àrea antiga del mot.⁸ M'és completament desconegut un it. ant. *borda* 'casa' que han esmentat alguns: sembla que és una mera confusió. Es dona d'altra banda alguna cita d'un fr. ant. *borde* (veg. Rayn. i FEW), però amb no gaire més fonament: són aparicions esporàdiques de mots manllevats; tampoc sembla haver existit en parlars del territori d'oïl: alguna indicació esparsa en el FEW no passa de la zona Anjou-Vendôme o bé són formes dubtoses amb anomalies fonètiques, segurament homònims.

En tot cas és infundada, i veritablement extravagant, l'afirmació de Walther von Wartburg (FEW I, 439)⁹ que el català, l'aragonès i el basc hagin manllevat *borda* de França: és precisament a la inversa, des de les terres pirinenques d'on esporàdicament s'ha estès a parlars del Nord. En el fons de tot això obra la doble idea falsa que hom ha admès en el terreny etimològic: que *bordell* (aquest sí més estès al N. i E.) és derivat de *borda*, quan probablement són mots sense relació, i que *borda* sigui un mot d'origen germànic, del francic *BORD* 'post'.

Aquesta idea, tan repetida, no resisteix un examen crític. Havent-ho admès així Diez (*Wb.*, 59), M.-L. (REW, 1216) i Kluge (*ARom.* VI, 302) tothom ha seguit repetint-ho rutinàriament i sense comprovar gens els fets històrics i geogràfics.¹⁰ L'únic punt que sembla haver causat escrúpol —que de fet és sorprenent— és la diferència de gènere entre el suposat ètimon germànic i el nostre *borda* femení; Kluge es preguntà si podia ser degut a una espècie de plural neutre llatí en -A tret del suposat neutre *bordum* del baix llatí, i semblà acontentar-se'n, idea que després tots han repetit com un avenç sòlid.¹¹

Pel costat semàntic l'etimologia *BORD* tampoc convenceria, car justament una *borda* no es fa de taulons ni de troncs tallats sinó més generalment de pedra i llosa, de vegades amb l'ajuda de terrossos, gleva i alguns elements d'herba seca o brancam.

Si haguéssim de pensar, doncs, en el germànic, seria més aviat en algun mot que en germànic hi tinguéssim més semblança. Però en l'arrel *BHERED* 'tallar' a què pertany el francic *bord*, ags. *bord*, angl. *board* (Pok., IEW, 138.13) no hi ha cap mot que indiqui cabana, casa o edifici i ni tan sols cap noció col·lectiva. Més aviat, doncs, dins el germànic, pensaria jo en un mot com el b.-al. ant. *gi-buritha* que Holthausen (*Altsächs. Wb.*) defineix «börde, bezirk, gebiet» ('càrrega tributària, districte, territori') de l'arrel de l'al. *gebühren* 'pertocar, haver de pagar' i gòt. *gabaur* 'col·lecta, contribució' (Pok., IEW, 131.21; Kluge-M., *Di. Et. Wb.*, s. v. *börde*), però temo que si es digués que això era fugir del foc per caure a les brases no fóra pas immotivat, car ni aquest al. regional *börde* que ací usa Holthausen no fóra una bona base per a *borda*, no solament perquè és un mot poc estès en germànic sinó perquè el significat d'aquest grup germànic s'acosta ben poc al que necessitem.

Per damunt de tot la pitjor objecció és que un mot merament pirinenc i sud-occità, de tal arrelament en l'ambient de l'alta muntanya (de pobres recursos i tan desdenyada pels barons i feudataris germànics), no té cap probabilitat de venir del germànic, en cap forma que sigui.

¿Com desconèixer que un mot d'aquest sentit i de tal arrelament i localització té moltes menys probabilitats de ser germànic que no-germànic? I la necessitat d'aquest canvi de front etimològic se'ns imposa doblement en tenir en compte la família del nostre mot. Puix que s'imposa desglossar-ne *BORDELL* (veg. aquest), l'únic argument favorable a un germanisme s'esvaeix; i en canvi és clar que de *borda* deriven *bordil* («métairie, ferme», PDPF), amb un sufix -IL o -ILE ben propi per a un mot de substrat, i *bordal*; tot això augmenta les probabilitats d'una paraula substràtica.

Hi ha pistes concretes en aquest sentit? Potser sí. Se m'ocorre en primer lloc de recordar-me dels messapis *βύριον · οίχημα* i *βαυρα · οβλα*, o sigui, vagament, 'habitatge' i 'casa'. Pok., IEW, 147.70, creu que són germans de l'ags. *búr* m. 'cabana', 'cambra', isl. ant. *búr* m. 'caseta per a provisions', a-alt. ant. *búr* 'casa', 'gàbia', d'on deriven l'a.-al. mj. *gebúr*, *bír* «rusticus» (> al. *bauer*) i el tipus de l'angl. *neighbour* (id., 149.19): el messapi, llenguatge illiri, no ens allunya gaire de la llengua dels sorotaptes. Això, d'altra banda, són ampliacions de l'arrel ic. *BHEU* 'créixer', i dintre d'aquesta, sense la -R-, tenim el tipus del lit. *būtas* 'casa', de l'irl. ant. *both* f. 'cabana', i d'alguns altres mots de sentit no massa llunya (veg. Pok., IEW, 146.1f., 147.1, 148.30, 149.9-10-12-13). ¿Podríem, doncs, suggerir que un mot **BOURI-TA* (> **BORI-TA*, -DA) per a 'petita habitança, cabana' fou sorotàptic?¹²

¹³ La resposta objectiva hauria de ser que la idea resta